

K ZABEZPEČENÍ VOJSK PITNOU VODOU

Zabezpečení pitnou vodou je celosvětově stále složitější a vynucuje si řešení jak v oblasti normotvorné, tak i v realizační činnosti. Do popředí vystupují faktory, jež zásobování vodou do značné míry ztěžují, ať již jde o důsledky činnosti průmyslových podniků, zemědělství, nebo jiné znečišťování vodních zdrojů. V této souvislosti jsou ve světě podnikána různá opatření, jejichž úkolem je vytvořit optimální podmínky pro zásobování obyvatelstva pitnou vodou.

Zabezpečení kvalitní pitné vody vystupuje do popředí i v současných podmínkách života naší společnosti v souvislosti se znečišťováním životního prostředí, přičemž je předpokládán její další zvýšený odběr, který např. má stoupnout v roce 2000 oproti roku 1970 asi 2,5krát a v některých ukazatelích až 4krát.

Některé negativní vlivy vyvolaly potřebu normativně upravit používání vodotečí, vodních nádrží, vodních toků apod. a stanovit povinnosti jednotlivým uživatelům. V některých případech jde o řadu omezení, jejichž účelem je snížit možnosti znečištění vodních zdrojů na minimální stupeň. Obdobně i v ČSLA byly vydány normy, které řeší tuto problematiku (např. předpis Všeob-3-5).

Význam zabezpečení vojsk pitnou vodou zdůrazňuje v současné době i skutečnost, že:

- zabezpečení vodou je součástí materiálního zabezpečení, jehož cílem je udržet neustálou bojovou pohotovost vojsk a zajistit úspěšné vedení bojové činnosti,

- zvýšené nároky na spotřebu vody a její nepřetržité doplňování spolu s velkou pohyblivostí vojsk kladou na systém zásobování vodou zvýšené požadavky,

- zabezpečení vodou v polních podmínkách bude podstatně ztíženo používání jednotlivých druhů chemických, biologických a jaderných zbraní.

V závislosti na těchto a některých dalších faktorech vystupuje do popředí aktuálnost řešení této problematiky i v ČSLA a přijímá se řada opatření v přípravě sil a prostředků pro zabezpečení vody v polních podmínkách.

Realizace těchto opatření bude však úspěšná jen tehdy, bude-li polní zásobování vojsk soustavě a důsledně procvičováno jako nedílná součást učebních úkolů při taktických a operačních cvičeních.

Z hlediska aktuálnosti řešení této problematiky v zabezpečování vojsk pitnou vodou v soudobé bojové činnosti byly přijaty u MNO základní normativní akty, které stanoví působnost a odpovědnost jednotlivých velitelských a odborných orgánů všech stupňů. Jde o RMNO čis. 12/77, „Směrnice pro zabezpečování ČSLA pitnou vodou v poli“ (Všeob-sm-11), předpis „Zabezpečení ČSLA pitnou vodou v poli“ (Všeob-16-2) a předpis „Hygienické a protiepidemické zabezpečení vojsk ČSLA v poli“ hlava 9 (Zdrav-4-2).

Vojenské předpisy stanoví normy spotřeby pitné vody v polních podmínkách, od nichž jsou odvozeny i příslušné denní dávky vody.

Denní dávky vody jsou především kalkulační jednotky pro plánování a operativní řízení přísunu vody k jednotkám. K zásobování vojsk pitnou vodou se udržuje na stupni útvar pohyblivá zásoba pitné vody ve výši 12 litrů (1,5 denní normy) na vojáka, která zabezpečuje útvar na dobu nejméně 36 hodin. Zahrnuje nezbytnou zálohu pro případ, že bude znemožněn včasný přísun (odběr) pitné vody a současně i 1,5 denní normy spotřeby pitné vody pro týlová zařízení, útvary, obvaziště apod.

Vymezené normy spotřeby pitné vody zabezpečují nezbytné vody pro udržení dobrého zdravotního stavu a hygienické úrovně vojsk. Jednotky vydrží s množstvím vody podle polních norem po dobu útočné nebo obranné operace. Po delší době boje nároky na vodu narůstají. Jednotky se musí vykoupat, musí si vyprat nebo i odmóřit či dezaktivovat oděv a prádlo apod.

Za války je vhodné podle časových a místních možností poskytnout vojskům neomezený přísun vody, zejména při odpočinku, doplňování jednotek, v přestávkách bojové činnosti apod. Naopak v míru při cvičeních bude účelné normy přísně dodržovat, aby si velitelé i vojáci zvykali podle nich žít, učili se vodou maximálně šetřit a svým způsobem si upravené pitné vody i vážit, vždyť konec konců jde o výrobek, jehož příprava je dosti nákladná. Praxe ukazuje, že tomu u našich jednotek vždy tak není. Někteří velitelé otázky přísunu vody podceňují, přísun neplánují, situaci si vojska ulehčují dovozem neomezeného množství vody z nejbližších vojenských zdrojů. I spotřeba vody podle předepsaných norem by se měla soustavně procvičovat, protože je nedílnou součástí přípravy vojsk na polní podmínky.

Normována je i kvalita pitné vody, obsah radioaktivních částic a otravných látek. Tyto nejvyšší přípustné koncentrace jsou stanoveny na základě experimentálních prací a berou v úvahu možnosti vojsk při úpravě kontaminované vody. Ze zdravotního hlediska dodržení norem zaručuje, že u jednotek nedojde k narušení bojeschopnosti ze zdravotních důvodů. Nejvyšší přípustné koncentrace je třeba považovat za skutečně maximální a usilovat o to, aby voda měla obsah radioaktivity i otravných látek co nejnižší i za války. V míru se těmito normami nemůžeme řídit a musíme dodržovat údaje československých státních norem.

Zabezpečení vojsk pitnou vodou v poli je komplexní úkol. Nezaměnitelnou úlohu zde má velitel, který řídí zabezpečování pitnou vodou a osobně nebo prostřednictvím náčelníka štábu koordinuje činnost odpovědných orgánů při realizaci tohoto úkolu.

Náčelník štábu (štáb) slaďuje činnost jednotlivých odborných funkcí při plánování a řízení zabezpečení vojsk pitnou vodou podle rozhodnutí

velitele. Musí mít přehled o zabezpečení vojsk, navrhnout potřebná opatření a informovat zainteresované funkcionáře (např. zástupce velitele pro týl, náčelníka ženijní služby, náčelníka chemické služby, náčelníka zdravotnické služby) o všech otázkách ovlivňujících zabezpečení vojsk vodou.

Zástupce velitele pro týl odpovídá za zásobování pitnou vodou a potřebná opatření organizuje v součinnosti s náčelníky ženijní, chemické a zdravotnické služby. Organizuje přísun pitné vody, navrhuje režim hospodaření s vodou, organizuje zabezpečení obalů pro skladování a přepravu pitné vody (včetně jejich efektivního využití), podílí se na zpracování plánu zabezpečení vodou. Přitom jeho nařízení v otázkách zásobování jsou závazná jak pro štáb, tak i pro všechny velitele jednotek.

Náčelník ženijní služby organizuje vyhledávání zdrojů pitné vody, její těžbu, provoz úpraven vody, trvalé zabezpečení dostatečného množství upravené vody a materiálně zabezpečuje tyto úkoly v rozsahu své působnosti. Podílí se na zpracování plánu zabezpečení vodou.

Náčelník chemické služby organizuje chemický a radiační průzkum v prostorech vodních zdrojů (s případným zabezpečením odmoření a deaktivace úpraven vody nebo prostorů vodních zdrojů). Zabezpečuje vodu pro činnost jednotek speciální čistoty a po odborné linii podřízené dezaktivacími a odmořovacími roztoky. Podílí se též na zpracování plánu zabezpečení vodou.

Náčelník zdravotnické služby řeší otázky hygienického zabezpečení zásobování pitnou vodou. Řídí činnost zdravotnické služby při hygienickém průzkumu vodních zdrojů a kontrole zdravotní nezávadnosti pitné vody, zařizuje odběr vzorků a jejich odeslání k laboratornímu vyšetření, dohlíží na osoby pracující v systému vodního zásobování a přicházející s pitnou vodou do přímého styku a školí příslušníky útvaru v hygieně zásobování vodou a vodní kázní. Zabezpečuje též prostředky pro individuální dezinfekci pitné vody a instruuje o jejich používání.

Náčelník proviantní služby organizuje zabezpečení útvaru cisternami a obaly pro skladování a přepravu pitné vody. Současně věnuje pozornost dezinfekci cisteren a obalů, po vyjití vojsk ze zamořených prostorů kontroluje deaktivaci a odmoření cisteren na pitnou vodu a plní další odborné úkoly v této oblasti.

Vzájemná součinnost všech uvedených funkcionářů je dána úkoly, jež tito a jim podřízené jednotky a jednotlivci plní při průzkumu vodních zdrojů, zabezpečení těžby (jímní) vody, její přípravě, péči o prostředky k úpravě a přepravě vody a v otázkách hygieny.

Při výběru vodních zdrojů pro zabezpečení potřebného množství nezávadné pitné vody k zásobování vojsk mají nezastupitelnou úlohu ženijní orgány, jež organizují opatření ke splnění tohoto úkolu v součinnosti s orgány týlu a chemického vojska. Při vlastní realizaci těžby je v praxi určitá specifika, jež vyplývá ze zařazení úpraven vody kategorie K-3 do rot (čet) týlového zabezpečení útvaru.

Organizaci průzkumu vodních zdrojů zabezpečují náčelník ženijní služby v součinnosti s náčelníkem chemické a zdravotnické služby a realizují jejich podřízení.

Výběr zdrojů je akcí, při níž zvláště záleží na součinnosti všech partnerů. Součinnost samozřejmě nemůže být založena jen na aktivním přístupu jednotlivých odborníků, ale musí se opírat o jasně stanovené úkoly v plánu za-

bezpečení. Tuto skutečnost jsme u kontrolovaných útvarů a svazků časti postrádali.

Ve vojskovém týlu je v současných podmínkách bojové činnosti prvořadým činitelem čas. Proto na těchto stupních nemůžeme vždy spoléhat na laboratorní vyšetření vzorků vody, protože někdy nebude dostatek času čekat na mikrobiologické výsledky, které můžeme dostat nejdříve za 48 hodin. Úpravny vody musí proto pracovat vždy tak, spolehlivě, aby mohly zahájit práci bezprostředně po průzkumu a výběru zdroje, někdy dokonce ve výjimečné situaci i bez účasti zdravotnické služby. Vlastní podrobný hygienický průzkum vodních zdrojů a laboratorní kontrolu vody předpokládáme zejména v hlubším týlu, a to zvláště tehdy, když nemusíme používat tabulkové úpravny vody, ale přímo vody z místních zdrojů bez úpravy nebo jinak upravené.

Lékař nebo zdravotník musí při hygienickém průzkumu prohlédnout vodní zdroj a jeho okolí, získat o něm co nejvíce informací, vzít v úvahu výsledky chemického průzkumu okolí zdroje. Někdy se u lékařů nemístně projevuje jakýsi „kult“ laboratorních výsledků. Nemí správně při průzkumu jen odebrat vzorek a podle výsledků laboratoře se vyjádřit ke zdravotní nezávadnosti vody. Vždyť sám fakt, že vyšetřený vzorek není závadný, informuje o momentální situaci zdroje a nezaručuje, že se kvalita vody nemůže za krátkou dobu změnit. Proto je třeba věnovat pozornost především všestrannému průzkumu a bezvadnému provozu úpraven vody.

Současně se na průzkumu podílí příslušníci ženijního vojska, kteří zjišťují technický stav vodních zdrojů a určují jaká opatření jsou nutná pro využití vodního zdroje. Příslušníci chemického vojska zjišťují zamoření vodních zdrojů a jejich okolí.

Na základě průzkumu a rozhodnutí ke zřízení vodní stanice se prostor rozvinutí volí tak, aby v něm byla voda potřebné jakosti a v dostatečném množství, aby byl poblíž komunikací s možností maskování a skrytu před nepřátelským pozorováním, současně by měl umožnit rychlé rozvinutí a svinutí vodní stanice a výdej vody bez hromadění vozidel a osob.

Vodní stanice zřizovaná velkokapacitní úpravnou vody na stupni svazek a svaz má zpravidla místo pro těžení (jímání) vody, pro úpravu a skladování vody, pro obsluhu a sklad náhradního materiálu, pro dezinfekci, odmoření a deaktivaci, vyčkávací místo prázdných vozidel před odběrem pitné vody, propouštěcí místo, výdejní místo (toto může být součástí místa pro úpravu a skladování) a shromaždiště vozidel po odběru pitné vody.

Vodní stanice rozvíňovaná úpravnou vody kategorie K-3 na stupni útvaru má zpravidla jen místo pro těžení vody, pro její úpravu, skladování a odběr a vyčkávací místo prázdných vozidel.

Při zřizování vodní stanice je nezbytné vytyčit vyčkávací místo, místo odběru vody, směr příjezdu a odjezdu, ochranné pásmo, popř. místo speciální očisty. K zabezpečení ochrany a obrany musí velitel vyčlenit potřebné síly. V závislosti na typu vodní stanice musíme řešit i otázky velení, materiálního zabezpečení obsluhy (stravování), zásobování ostatním materiálem (včetně náhradních dílů) a problematiku hygienického zabezpečení její činnosti.

Pro hygienické zabezpečení vodní stanice se zřizují pásma hygienické ochrany. Pásmo hygienické ochrany 1. stupně se stanoví u studní, zářezů, a štol do vzdálenosti 50–100 m, u vodotečí do vzdálenosti 200–300 m proti

proudu a 100—150 m po proudu na břehu vodoteče. U vodních nádrží zahrnuje toto pásmo zpravidla celou nádrž. Požadavek na dokonalé zabezpečení a střežení tohoto nevelkého prostoru by neměl veliteli jednotek dělat zvláštní starosti. Je jen třeba připomenout, že sám personál úpravny vody toto zabezpečit a střežit nemůže.

Větší problém bude se zabezpečováním širšího okolí vodního zdroje, zahrnovaného do pásma hygienické ochrany 2. stupně, jehož velikost stanoví vojenská hygienicko-epidemiologická služba u trvale pracujících vodních stanic vyššího typu. Střežení tohoto pásma se nepředpokládá, epidemiologické otázky je schopna vojenská zdravotnická služba řešit. Nejnáročnějším a také nejobtížnějším úkolem bude zabránit znehodnocení zdroje cizorodými škodlivými látkami. Nelze samozřejmě ovlivnit zásahy prostředků bojové činnosti nepřítele, ale bude nutné bránit zbytečnému znehodnocování vodních zdrojů průmyslovými i zemědělskými škodlivinami a zejména ropnými produkty.

Souběžně s procvičováním všech uvedených otázek musíme věnovat pozornost ochraně vodních toků a nádrží s důrazem na vodu z vyplavení a praní filtrů (včetně vyčerpaných filtračních materiálů), kterou máme vypouštět do vodních zdrojů a toků přes zemní odkalovací jímky, a na práci s pohonnými hmotami, aby nedošlo ke znehodnocení terénu i vody vodního zdroje.

Zkušenosti ze cvičení umožňují zobecnit některé příčiny zjišťovaných nedostatků. V převážné většině jde o příčiny subjektivního charakteru.

Na úrovni štábu svazků a útvarů jsme zjišťovali, že nejsou vždy stanoveny jasné cíle cvičení v zásobování vodou, tyto otázky nejsou zapracovány v zámyslech cvičení a organizačních směrnicích (nařízeních) a potom se neobjevují ani v plánech provedení a v průběhu cvičení ani v plánech týlového zabezpečení. Poměrně složitá součinnost všech zainteresovaných funkcionářů je málokdy organizovaná a pak při realizaci není divu, že při průzkumu něco selže. U vlastních vykonavatelů, jimiž jsou většinou vojáci základní služby, jsme v některých případech nacházeli nedostatečné znalosti technologie i časových norem. V ovládnutí techniky byly poměrně časté nedostatky ve stanovení potřebné dávky chlorovacího prostředku, podceňovány byly i hygienické zásady při přípravě a zejména distribuci vody.

Zjištěné nedostatky svědčily o tom, že nebyl dostatečně účinný systém kontroly jak ve štábech, tak i u výkonných jednotek. Ve výchovné práci je třeba se zaměřit především na samostatné zvládnutí technologie a dodržování hygienických zásad.

Zásobování vojsk pitnou vodou v poli je v podmínkách soudobé bojové činnosti úkol složitý a náročný. Může být splněn jen v úzké součinnosti řady funkcionářů útvaru a svazku a proto vyžaduje promyšlené plánování štábu. Podmínkou splnění úkolu je i dokonalé zvládnutí techniky obsluhami, jejich pevné řízení a výchova vojáků k respektování požadavků vodní kázně. Proto je nezbytné polní zásobování vodou soustavně ve smyslu RMNO čís. 12/77 a „Směrnice pro zabezpečování ČSLA pitnou vodou v poli“ (Všeob-sm-11) procvičovat jako nedílnou součást celé oblasti materiálního zabezpečení, nedopouštět zlehčování situací při výcviku a dbát na to, aby všichni vojáci, ale i štáby trvale získávali návyky potřebné pro zvládnutí těchto úkolů.